

CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech. Polohu kraje dále určují sousedící kraje – Středočeský, Královéhradecký, Olomoucký, Jihomoravský a Vysočina. Spolu s krajem Královéhradeckým a Libereckým tvoří oblast soudržnosti Severovýchod (tzv. NUTS 2). Část severovýchodní hranice kraje je zároveň i státní česko-polskou hranicí, odtud je kraj ohraničen jižní částí Orlických hor a nejzápadnějšími svahy Hrubého Jeseníku. Jih a jihovýchod je lemován vrchovinnými oblastmi Žďárských vrchů a Železných hor, střed a západ kraje je tvořen úrodnou Polabskou nížinou. Orlické hory, Žďárské vrchy a Železné hory přitom patří k chráněným krajinným oblastem kraje.

Svou **rozlohou** 4 519 km² (5,7 % rozlohy ČR) je Pardubický kraj pátým nejmenším krajem ČR. Z celkové výměry kraje připadá 60,2 % na zemědělskou půdu, přitom orná půda tvoří 43,8 %. Lesní pozemky pokrývají 29,6 % rozlohy kraje. Nejvyšším bodem kraje je Králícký Sněžník (1 424 m n. m.), který je součástí stejnojmenného třetího nejvyššího pohoří České republiky. Centrální a vrcholová část pohoří Králíckého Sněžníku se zbytky původní vegetace a vrchovištním rašeliništěm byla vyhlášena národní přírodní rezervací. Nejnižší bod kraje se nachází na hladině Labe u Kojic, při západní hranici kraje (201 m n. m.).

Pardubický kraj se vyznačuje rozmanitostí přírodních podmínek, osídlení i průmyslové a zemědělské výroby, a proto je rozdílná i kvalita **životního prostředí**. Mezi nejméně postižená území antropogenní činností patří oblast podhůří a vrchovin (bez větších sídel) ve střední a severní části okresu Ústí nad Orlicí a v jižní části okresu Chrudim. Nejméně postižené životní prostředí v územích s koncentrovaným průmyslem, osídlením a dopravními uzly. V Pardubické aglomeraci je stupeň poškození životního prostředí zejména chemickým průmyslem a energetikou jeden z největších v rámci ČR (Paramo, Synthesia, elektrárny Opatovice a Chvaletice).

Z **vodohospodářského** hlediska je Pardubický kraj mimořádně významnou oblastí s přebytky vodních zdrojů nadregionálního významu, a to jak vod podzemních, tak odběrů vody povrchové z vodních toků. Je pramennou oblastí toků bez přísunu znečištění z cizích povodí. Na středních a horních tocích je nižší znečištění toků z odpadních vod, s výjimkou Labe a horního toku Svitavy. Ke třem největším vodním plochám kraje patří Sečská přehrada (na Chrudimce), dále Bohdanečský rybník (na Opatovickém kanále) a Pastviny (na Divoké Orlici). Část území je pokryta velkoplošnou ochranou, tj. pásmy ochrany vod, chráněnými oblastmi přirozené akumulace vod (CHOPAV). Zásoby podzemních vod jsou vázány zejména na Ústeckou a Vysokomýtskou synklinálu české křídové pánve (okres Ústí nad Orlicí a Svitavy) a na kvartérní sedimenty Labe (okres Pardubice).

Pardubický kraj složený ze čtyř **okresů** – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí – měl k 31. 12. 2011 celkem 451 obcí (6. nejvyšší počet obcí mezi 14 kraji ČR) s 3. nejmenší průměrnou rozlohou katastru obce 10,0 km² a 5. nejnižším průměrným počtem 1 145 obyvatel na 1 obec. V obcích s méně než 500 obyvateli žije 13,7 % obyvatelstva kraje. Podíl obyvatel v obcích od 500 do 1 999 obyvatel nyní činí 24,7 %. V obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel je podíl obyvatel v kraji 20,2 %. Podíl obyvatel v obcích nad 10 000 obyvatel se v posledních letech snížil, ke konci roku 2011 činil 41,4 %. Krajskou metropoli Pardubice obývá 17,3 % obyvatel kraje.

K 31. 12. 2011 v kraji žilo 516 411 **obyvatel**, což představuje 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR. Nejlidnatějším okresem Pardubického kraje je okres Pardubice, následují okresy Ústí nad Orlicí, Svitavy a Chrudim. Třemi největšími městy Pardubického kraje jsou Pardubice, Chrudim a Svitavy. Z hlediska věkové struktury obyvatelstva lze v roce 2011 proti roku předchozímu sledovat pokračující pokles počtu obyvatel ve skupině obyvatel 15 – 64 let (oproti roku 2010 o 1,4 %), naopak růst byl zaznamenán ve skupině 65letých a starších (o 4,1 %). Počet dětí ve věku 0 – 14 let vzrostl na úroveň roku 2005. Index stáří (poměr počtu obyvatel 65letých a starších k obyvatelstvu mladšímu 15 let) přitom dosáhl v roce 2011 hodnoty 110,0 (107,1 v roce 2010). Zatímco u žen dosáhl v roce 2011 index stáří hodnoty 133,8, u mužů to bylo pouhých 87,5. Tento rozdíl je způsoben zejména nižším průměrným věkem zemřelých mužů.

Průměrný evidenční **počet zaměstnanců** (přepočtený na plnou pracovní dobu) za rok 2011 činil v kraji 172,1 tisíc osob. **Průměrná hrubá měsíční mzda** zaměstnanců (přepočtených) s místem pracoviště v Pardubickém kraji dosáhla v roce 2011 hodnoty 21 454 Kč – 88,2 % úrovně průměrné hrubé měsíční mzdy celé ČR (druhá nejnižší mzda po Karlovarském kraji). Z hlediska odvětvového členění byly v mezikrajském srovnání průměrné hrubé měsíční mzdy v podnicích se sídlem v kraji v roce 2010 v průmyslu třetí nejnižší a mzdy ve stavebnictví vůbec nejnižší.

Míra registrované **nezaměstnanosti** ke konci roku 2011 činila v kraji 8,44 % (6. nejnižší mezi kraji ČR) a byla o 1,43 procentního bodu nižší než v roce 2010. Nejvyšší nezaměstnanost v kraji je přitom v okrese Svitavy (11,73 %). Počet uchazečů o zaměstnání – 23 631 osob představoval 4,6 % nezaměstnaných ČR. Dosažitelných uchazečů bylo k 31. 12. 2011 v kraji 23 072. Podíl osob ve věku do 24 let na počtu registrovaných uchazečů o zaměstnání v kraji představuje 18,6 %. Méně než polovinu (47,9 %) z počtu nezaměstnaných tvoří ženy; podíl osob se zdravotním postižením na celkovém počtu nezaměstnaných činí

14,9 %. Z hlediska vzdělání bylo nejvíce uchazečů o zaměstnání vyučených (43,0 %) a osob se základním vzděláním (25,0 %). Na jedno volné pracovní místo připadlo v kraji 9,1 zájemců o práci, u pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením připadlo na jedno volné pracovní místo 19,7 uchazečů o zaměstnání.

V Pardubickém kraji činil v roce 2011 **hrubý domácí produkt** (HDP) na 1 obyvatele 81,1 % průměru ČR (o 0,3 procentního bodu více než v roce 2010). Na tvorbu HDP působí v kraji rozhodující měrou služby, které představují 52,4 % hrubé přidané hodnoty (HPH) kraje. Stěžejní je i průmysl, jehož podíl na HPH kraje v roce 2011 dosáhl 36,9 %. Stavebnictví se na HPH podílelo 7,2 %.

Jedním ze základních projevů nepříznivého ekonomického vývoje kraje posledních let je útlum **bytové výstavby**. V roce 2011 zaznamenal Pardubický kraj druhý nejnižší počet zahájených bytů na 1 000 obyvatel během posledních deseti let. Oproti předchozímu roku bylo v kraji zahájeno o 10 % bytů více, avšak počet dokončených bytů v kraji oproti roku 2010 poklesl o 22,5 % a byl po přepočtu na 1 000 obyvatel v roce 2011 mezi kraji osmý nejnižší. Nejvyšší počet bytů v rámci kraje byl dokončen v okrese Pardubice (558 bytů), nejnižší v okrese Svitavy (175 bytů).

Příslibem pro další rozvoj Pardubického kraje je jeho výhodná poloha z hlediska **dopravního spojení**. Územím kraje prochází 542 km železničních tratí, přičemž k nejdůležitějším železničním uzlům patří města Pardubice a Česká Třebová, která tvoří součást mezinárodní železniční magistrály Berlín – Praha – Brno – Vídeň. Na hlavní koridor jsou v Pardubicích napojeny celostátně významné trati ve směru na Liberec a přes Chrudim a Hlinsko na Havlíčkův Brod. Současná silniční síť měří 3 597 km, z toho dálnice 9 km, silnice I. třídy mají délku 456 km a silnice II. třídy 912 km. Nejvýznamnější tranzitní proud prochází územím kraje po silnici č. I/35 ve směru jihovýchod – severozápad; přes Moravskou Třebovou, Svitavy, Litomyšl, Vysoké Mýto a Holice míří ke Hradci Králové. Důležitá je také silnice č. I/37, směřující od severu přes Pardubice a Chrudim ke Žďarce nad Doubravou. V Chrudimi se kříží se silnicí č. I/17 ve směru Čáslav – Heřmanův Městec – Hrochův Týnec – Zámrsk. Délka dálnice D11 na území kraje činí 9 km. V letecké dopravě hraje rozhodující úlohu mezinárodní letiště v Pardubicích s vojenským a civilním provozem. K říční dopravě slouží v kraji pouze krátký splavný úsek řeky Labe do Chvaletic, splavnění Labe až do krajského města bylo zatím odloženo. K zajímavým turistickým sezónním atrakcím patří říční osobní doprava na trase Kunětické hoře – Pardubice – Přelouč.

V oblasti **vzdělávání** bylo v roce 2011 v Pardubickém kraji celkem 309 mateřských škol. V jejich 743 třídách bylo zapsáno 17 994 dětí. V kraji dále působí 251 základních škol s 41 184 žáky, 21 gymnázií se 6 305 studenty, 55 středních škol (včetně středních odborných učilišť) poskytujících odborné vzdělání 16 413 žákům denního studia (bez nástavbového studia) a 10 vyšších odborných škol s 1 135 studenty denního studia. Vysoké školství zastupuje v Pardubickém kraji Univerzita Pardubice se sedmi fakultami; počet studentů již ve školním roce 2009/2010 překročil deset tisíc a dále roste.

V oblasti **zdravotnictví** působilo v roce 2011 na území Pardubického kraje 9 nemocnic s 2 584 lůžky, 7 odborných léčebných ústavů s 1 276 lůžky, z toho 2 léčebny pro dlouhodobě nemocné se 186 lůžky, dále 146 lékáren včetně odloučených oddělení výdeje léčiv. Vedle těchto zdravotnických zařízení je v Pardubickém kraji 952 samostatných ordinací lékařů (praktických i odborných) a řada dalších zdravotnických zařízení (pracoviště vedená nelékařem, samostatné laboratoře atd.). V roce 2011 činil přepočtený počet lékařů v kraji 2 009 (z toho 1 979 lékařů v nestátních zařízeních), na 1 lékaře připadlo 257 obyvatel.

Pardubický kraj má mnohé předpoklady pro rozvoj **cestovního ruchu**. Má krásnou přírodu rovinného i horského charakteru, příznivé klima a množství příležitostí ke koupání, provozování vodních sportů, pro pěší turistiku, cykloturistiku a zimní sporty. K turisticky atraktivním oblastem patří zejména severní a východní část okresu Ústí nad Orlicí – podhůří Orlických hor, Skiareál Čenkovice, Skiregion Buková hora, Skiareál Dolní Morava-Sněžník. Rovněž v chrudimském okrese, zejména v jeho jižní a jihozápadní části, je řada turistických center. K nejnavštěvovanějším patří okolí Sečské přehrady, oblasti u Horního Bradla, Bojanova či Křižanovic ležící v Železných horách. Na území celého kraje se rozvíjí agroturistika (týká se podhorských částí kraje), zvláště se zaměřením na tradiční chov koní. V roce 2011 měl Pardubický kraj celkem 365 hromadných ubytovacích zařízení s 20 236 lůžky, v zařízeních pobývalo 324 tisíc hostů s průměrným počtem přenocování 2,9. Počet hromadných ubytovacích zařízení, lůžek v nich i počet hostů v Pardubickém kraji patří v mezikrajském srovnání k nejnižším.

Kulturní zařízení a aktivity kraje se soustřeďují převážně do měst. Mezi nejvýznamnější lze v okrese Chrudim zařadit Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, státní zámek Slatiňany a jeho hipologické muzeum, skanzen – Soubor lidových staveb Vysočina na Veselém Kopci a v přilehlých lokalitách Hlinecka. V okrese Pardubice návštěvníky zejména přiláká pardubický zámek s expozicemi Východočeského muzea a Východočeské galerie. Dále pozdně gotický hrad na Kunětické hoře a Africké muzeum v Holicích věnované zdejšímu rodákovi – cestovateli dr. Emilu Holubovi. Mnoho návštěvníků zavítá každoročně i do Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, který kromě pravidelných prohlídek pořádá nejrůznější akce pro milovníky koní. K turisticky atraktivním místům okresu Svitavy patří hrad Svojanov či zámecký areál

v Litomyšli zařazený v roce 1999 na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Z okresu Ústí nad Orlicí jsou známé zříceniny hradů Lanšperk, Litice, Žampach a historická jádra měst. Hudba je v Pardubickém kraji převážně spojována s pardubickou Komorní filharmonií, svoji tradici má operní festival Smetanova Litomyšl i hudební festivaly v Poličce (rodišti skladatele Bohuslava Martinů). Z divadelních scén je nejznámější Východočeské divadlo v Pardubicích, které mimo jiné od roku 2001 pořádá Festival smíchu – přehlídku komedií v podání divadel z celé republiky. Již od roku 1995 se v Přelouči uděluje „Cena Františka Filipovského“ za dabing.

Z oblasti **sportu** je nejznámější areál pardubického závodiště, místo konání Velké pardubické steeplechase. Milovníci vůně benzínu a silných strojů si zase vybaví tradiční motocyklové závody o „Zlatou přilbu České republiky“. I v mnoha dalších sportovních odvětvích hraje Pardubický kraj prim. Pardubické extraligové hokejové družstvo se stalo líhní hokejových talentů světového formátu. A na zdejší tenisové kurty vzpomínají skoro všechny naše hvězdy bílého sportu, neboť tenisová „Pardubická juniorka“ otvírá mladým talentům brány do světa vrcholového sportu.

Na závěr ještě několik nej- k Pardubickému kraji v roce 2011:

- nejvyšší podíl investic na ochranu životního prostředí určených na nakládání s odpadními vodami
- nejnižší počet umělých přerušení těhotenství na 100 narozených
- nejvyšší podíl domácností vycházejících s příjmem s velkými obtížemi a s obtížemi
- nejvyšší počet odchovaných telat na 100 krav
- nejvyšší počet odchovaných selat na prasnici
- nejvyšší průměrná živá hmotnost jatečných býků
- nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda ve stavebnictví
- nejnižší počet žáků nástavbového studia na 1 000 obyvatel
- nejnižší počet studentů soukromých vysokých škol na 1 000 obyvatel
- druhá nejnižší produkce komunálního odpadu na obyvatele
- druhý nejnižší počet potratů na 100 narozených
- druhá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda
- druhá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda vědeckých a odborných duševních pracovníků (specialistů)
- druhý nejvyšší podíl prasat na 100 ha orné půdy
- druhá nejnižší průměrná živá hmotnost jatečných ovcí
- druhý nejnižší počet hromadných ubytovacích zařízení
- druhý nejnižší počet hospitalizovaných na 1 000 obyvatel
- třetí nejvyšší podíl zemědělské půdy na celkové výměře kraje
- třetí nejnižší podíl obyvatel bydlících v domech napojených na kanalizaci pro veřejnou potřebu
- třetí nejnižší podíl obyvatel ve věku 15 – 64 let
- třetí nejnižší počet rozvodů na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší počet rozvodů na 100 sňatků
- třetí nejnižší průměrná kupní cena rodinných domů v Kč/m³
- třetí nejvyšší snáška vajec na 1 nosnici
- třetí nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda v průmyslu
- třetí nejvyšší tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy na 1 zaměstnance
- třetí nejvyšší počet zahájených bytů v rodinných domech na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší podíl nerezidentů na počtu hostů hromadných ubytovacích zařízení
- třetí nejvyšší podíl domácností s osobním počítačem
- třetí nejnižší počet lůžek v nemocnicích na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší počet zjištěných trestných činů na 1 000 obyvatel
- třetí nejnižší podíl dopravních nehod zaviněných chodcem
- třetí nejnižší počet požárů na 1 000 obyvatel
- čtvrté nejvyšší měrné emise oxidů dusíku v t/km² (REZZO 1 – 4)
- čtvrtý nejvyšší počet zemřelých na 1 000 obyvatel
- čtvrtá nejnižší naděje dožití žen při narození
- čtvrtý nejvyšší podíl skotu na 100 ha zemědělské půdy